

ชื่อวิทยานิพนธ์	: การศึกษาวิเคราะห์วิธีปฏิบัติต่อเวทนาที่ปรากฏในคัมภีร์ พระพุทธานุสาเถรวาท
ผู้วิจัย	: ผศ.จินดา เสงี่ยมบูรณ์
ปริญญา	: พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์	: พระมหาทวี มหาปัญญา (ละลง), ผศ.ดร.,ป.ธ.๙., พธ.บ., ศน.ม., M.(Phil.). Ph.D. (Buddhist Studies) : ผศ.รังษี สุพนธ์, ป.ธ.๙, พธ.บ., พธ.ม.
วันสำเร็จการศึกษา	: ๒๑ มกราคม ๒๕๕๗

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการได้แก่ ๑. เพื่อศึกษาเวทนาที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ๒. เพื่อศึกษาหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับเวทนาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท และ ๓. เพื่อศึกษาวิเคราะห์วิธีปฏิบัติต่อเวทนาที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

ผลการศึกษาพบว่า เวทนาหมายถึงการเสวยอารมณ์ คือ ความรู้สึกต่อสิ่งที่ถูกรับรู้ เกิดจากองค์ประกอบ ๓ ประการ คืออายตนะภายนอก กระพบบกับอายตนะภายใน โดยมี วิญญาณรับรู้ อารมณ์นั้น ลักษณะการประจวบกันทั้ง ๓ สิ่งนี้เรียกว่า ผัสสะ กล่าวได้ว่าผัสสะเป็นปัจจัยให้เกิดเวทนา เวทนามี ๓ ลักษณะด้วยกันได้แก่ความรู้สึกสุข สบายทางกายหรือใจ ความรู้สึกทุกข์ ไม่สบายทางกายหรือใจและความรู้สึกเฉยๆไม่สุขไม่ทุกข์ เวทนามีธรรมชาติที่อยู่ภายใต้กฎของไตรลักษณ์ทั้ง ๓ ประการได้แก่ ๑) อนิจจตา คือมีความไม่เที่ยง ๒) ทุกขตา คือมีความเป็นทุกข์ คงทนอยู่ไม่ได้ และ ๓) อนัตตตา คือความเป็นของไม่ใช่ตัวตนจึงไม่สามารถบังคับบัญชาให้เป็นไปอย่างที่ปรารถนาได้

การศึกษาหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับเวทนาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่าหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับเวทนาในฐานะเป็นปัจจัยให้เกิดเวทนา ได้แก่ ตัณหา ๓ อกุศลมูล ๓ นيران ๕ โลกธรรม ๘ แม้ธรรมเหล่านี้ จะทำให้เกิดเวทนาทั้ง ๓ ประเภท คือสุขเวทนา ทุกขเวทนา และอุเบกขาเวทนา แต่ก็จะทำให้ปุถุชนโดยทั่วไปพบกับทุกข์เวทนาในบั้นปลาย ส่วนหลักธรรมที่เป็นปัจจัยให้เวทนาดับ ได้แก่หลักธรรมที่ช่วยบุคคลให้ดับหรือบรรเทาเวทนาได้ หรือทำให้เกิดอุเบกขาเวทนาที่มีปัญญากำกับ หลักธรรมเหล่านี้ได้แก่ สติ สัมปชัญญะ ขันติ วิริยะ โยนิโสมนสิการ สมาธิ ฌาน สติปัฏฐาน ๔ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรค มีองค์ ๘ สัจจะ ๑๐ และอนุสติ ๑๐

เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อเวทนาในพระไตรปิฎกนั้นคือการเจริญหลักธรรมที่เป็นปัจจัยให้เวทนาดับ ได้แก่ สติ สัมปชัญญะ เป็นต้น นอกจากนี้พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ใช้เวทนาเป็นโอกาสในการเจริญมรรคผลให้ถึงการหมดกิเลสคือพระนิพพาน ส่วนการประยุกต์วิธีปฏิบัติต่อเวทนามาใช้ในชีวิตประจำวันก็คือการที่บุคคลเตรียมพร้อมที่จะเผชิญกับเวทนาทั้งสามประการอย่างถูกต้อง โดยละหลักธรรมอันเป็นปัจจัยให้เกิดเวทนา เจริญหลักธรรมอันเป็นปัจจัยให้เวทนาดับ มีสติ สัมปชัญญะให้ทันปัจจุบัน มีขันติอย่างพอเพียง และใช้โยนิโสมนสิการอย่างพอเหมาะ สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง

คือต้องไม่ยึดมั่นถือมั่นในตัวตนและเวทนาทั้งปวง นอกจากนี้ควรรู้จักปล่อยวางและปฏิบัติตนให้ถูกต้องต่อกฎธรรมชาติคือหลักแห่งปัจจุสมุปบาท ซึ่งเป็นหนทางที่จะทำให้ชีวิตเป็นสุขอย่างเพียงพอ

Thesis Title : An Analytical Study of the Method of Practising towards
Vedana (Feeling) In Theravada Buddhism

Researcher : Asst.Prof. Jinda Hengsomboon

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Asst.Prof.Dr. Phramaha Thawee Mahapañño (Lalong),
Pali IX, B.A., M.A., M.Phil., Ph.D. (Buddhist Studies)

: Asst.Prof.Rangsi Suthon Pali IX, B.A., M.A.

Date of Graduation : 21 January 2013

Abstract

This thesis is of 3 purposes. The first one is to study Vedana (feeling) in the Theravada Buddhist Scriptures. The second one is to study Dhamma relevant to Vedana in the Theravada Buddhist Scriptures. The third one is to analyze the practice towards Vedana in the Theravada Buddhist Scriptures.

From the study, it is found that Vedana is the feeling originated from 3 factors. The outer sense-objects touch the inner sense-organs. The consciousness is to know the occurring sense. This phenomenon is called Phassa. It can be said that Phassa is the cause of Vedana. There are 3 forms of Vedana. They are pleasant feeling, painful feeling, and indifferent feeling. The natures of Vedana are under Tilakkhana (the Three Characteristics). The first one is Aniccata which is impermanence. The second one is Dukkata which is state of suffering. The third one is Anattata which is a state of being non-self. Therefore, it cannot be controlled as desired.

From the study of the Doctrinal principles in connection Vedana in Theravada Buddhist Scriptures, it is found that the Doctrinal principles relating to Vedana as the factor causing Vedana to arise are 3 Tanha 3 Akusala-mula 5 Nivarana 8 Loka-dhamma. Though these doctrines can cause Tri-Vedana to arise, they will cause the people to have the suffering in the end. The Doctrinal principles that extinguished the Vedana are the Doctrinal principles which help the people to extinguish the Vedana or to lessen the Vedana or to cause the people to have Upekkha-Vedana of wisdom. The mentioned Doctrinal principles are Sati, Sampajañña, khanti, Viriya, Yonisomanasikara, Samadhi, Jhana, 4 Satipatthana, 7 Bhojjhanga, the Noble Eightfold Path, 10 Sañña and 10 Anussati.

The method of practice towards Vedana in the three Baskets is the development of Doctrinal principles which extinguished the Vedana which are Sati and sampajañña etc. The Buddha also taught us to use Vedana to be the opportunity in developing the Magga and the Phala in order to reach the state of being away from the defilements, that is “Nibbana” Regarding the application of the method of practising towards Vedana to the daily life, it is the fact that a person is ready to face the 3 Vedana rightly, by giving up the Doctrinal principles which are the factor causing Vedana to arise and to develop the Doctrinal principles causing Vedana to extinguish, and having Sati and Sampajañña at the present time. A person should be of enough khanti and use Yonisomanasikara properly. One more important point is that one should not firmly hold the Self and Vedana. Moreover, one should know how to be away from the self. A person should practice himself nightly according to the natural law that is the principle of “Paticcasamuppada” which is the way to cause the life to be very happy.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณา อนุเคราะห์เป็นอย่างดีจากคณาจารย์ และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับผู้วิจัยหลายท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พระมหาทวี มหาปณฺโณ (ละลง) ผู้ช่วยศาสตราจารย์รังษิ สุทนต์ ผู้เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ทั้ง ๒ ท่านได้กรุณา แนะนำ ช่วยเหลือตั้งแต่การพิจารณาเลือกหัวข้อวิทยานิพนธ์ การวางโครงเรื่อง ตรวจสอบและให้ ข้อเสนอแนะอันทรงคุณค่าด้วยความเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดเสมอมา กรุณาให้ยืมหนังสือที่เกี่ยวข้องและ ให้กำลังใจตลอดเวลาที่ทำการวิจัย รองศาสตราจารย์ ดร.ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร อาจารย์ ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโณม อาจารย์ ดร.พระมหาดนัยพัชร์ คมภีรปณฺโณ (ยุนิรัมย์) อาจารย์ ดร.เสนาะ ผดุงฉัตร อาจารย์ ดร.ศศิวรรณ กำลังสินเสริม ได้กรุณาให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ทำให้วิทยานิพนธ์นี้มีความ สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

พระมหาธงไชย วิสุทฺโธ ได้กรุณาอนุเคราะห์ในการค้นหาหนังสือและแนะนำเรื่องการ พิมพ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกียรติศักดิ์ นาคประสิทธิ์ ได้กรุณาให้หนังสือและแนะนำสิ่งที่เป็น ประโยชน์ต่อวิทยานิพนธ์

คุณศรีชญา เสงสมบุญร ช่วยพิมพ์ (print) ต้นฉบับ

คุณสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์และคุณสร่าง จันทรจับเมฆได้ช่วยให้คำแนะนำและเป็นกำลังใจ แก่ผู้วิจัยตลอดมา

ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งเป็นอย่างยิ่งในความกรุณาและความช่วยเหลือของทุกท่านที่กล่าวมา จึง ขอกราบขอบพระคุณ และขอบคุณไว้ ณ โอกาสนี้

อนึ่งวิทยานิพนธ์นี้จะสำเร็จมิได้ ถ้าผู้วิจัยไม่ได้รับความกรุณาจากคณาจารย์ในสาขาวิชา พระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชา ความรู้ ความคิด และแนวทางในการแก้ปัญหา เมตตาคุณที่ผู้วิจัยได้รับจากอาจารย์ทำให้ผู้วิจัยมี กำลังใจที่จะทำวิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลงได้ จึงขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่าน ตลอดจนครู อาจารย์ผู้เคยสั่งสอนอบรมผู้วิจัยมาแต่อดีตถึงปัจจุบัน

อานิสงส์ที่เกิดจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ขอถวายเป็นสักการะแด่พระรัตนตรัย อุทิศแด่บิดา มารดา ปวงญาติ และมีพระคุณ ผู้มีบุญคุณ ตลอดจนอุทิศแก่สัตว์โลกทั้งปวงเพื่อความเข้าใจและ เข้าถึงธรรมะของพระพุทธเจ้าด้วยกันทุกท่าน ทุกตนเทอญ

ผศ.จินดา เสงสมบุญร

๑๙ มกราคม ๒๕๕๗

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญแผนภูมิ	ญ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฎ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๘
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๙
บทที่ ๒ การศึกษาเวทนาที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท	
๒.๑ ความหมายของเวทนา	๑๐
๒.๒ การเกิดของเวทนา	๑๒
๒.๓ ลักษณะของเวทนา	๑๓
๒.๔ ประเภทแห่งเวทนา	๑๕
๒.๕ ความสำคัญของเวทนา	๒๓
๒.๕.๑ เวทนากับกระบวนการรับรู้ของชีวิต	๒๓
๒.๕.๒ ความสัมพันธ์ของเวทนาและกระบวนการรับรู้กับชีวิต	๒๗
๒.๕.๓ ความสำคัญของเวทนาต่อชีวิต	๒๘
๒.๖ ธรรมชาติของเวทนา	๒๙
๒.๖.๑ อนิจจตา มีความไม่เที่ยง	๓๐
๒.๖.๓ ทุกขตา มีความเป็นทุกข์	๓๐
๒.๖.๓ อนัตตตา มีความเป็นอนัตตา	๓๑

สารบัญ(ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๒.๗ อิทธิพลของเวทนา	๓๒
๒.๘ คุณแห่งเวทนา	๓๕
๒.๙ โทษแห่งเวทนา	๓๕
บทที่ ๓ หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับเวทนาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท	
๓.๑ หลักธรรมที่เป็นปัจจัยให้เกิดเวทนา	๓๗
๓.๑.๑ ตัณหา เป็นปัจจัยให้เกิดเวทนา	๓๗
๓.๑.๒ อกุศลมูล ๓ เป็นปัจจัยให้เกิดเวทนา	๔๒
๓.๑.๓ นิวรณ์ ๕ เป็นปัจจัยให้เกิดเวทนา	๔๕
๓.๑.๔ โลกธรรม ๘ เป็นปัจจัยให้เกิดเวทนา	๔๙
๓.๒ หลักธรรมที่เป็นปัจจัยให้เวทนาดับ	๕๓
๓.๒.๑ สติ สัมปชัญญะ เป็นปัจจัยให้เวทนาดับ	๕๓
๓.๒.๒ ขันติ เป็นปัจจัยให้เวทนาดับ	๕๖
๓.๒.๓ วิริยะ เป็นปัจจัยให้เวทนาดับ	๕๙
๓.๒.๔ โยนิโสมนสิการ เป็นปัจจัยให้เวทนาดับ	๖๐
๓.๒.๕ สมาธิ เป็นปัจจัยให้เวทนาดับ	๖๒
๓.๒.๖ ฌาน เป็นปัจจัยให้เวทนาดับ	๖๔
๓.๒.๗ สติปัฏฐาน ๔ เป็นปัจจัยให้เวทนาดับ	๖๖
๓.๒.๘ โพชฌงค์ ๗ เป็นปัจจัยให้เวทนาดับ	๖๙
๓.๒.๙ อริยมรรคมีองค์ ๘ เป็นปัจจัยให้เวทนาดับ	๗๑
๓.๒.๑๐ สัญญา ๑๐ ประการ เป็นปัจจัยให้เวทนาดับ	๗๗
๓.๒.๑๑ อนุสติ ๑๐ เป็นปัจจัยให้เวทนาดับ	๗๙
บทที่ ๔ วิเคราะห์วิธีปฏิบัติต่อเวทนาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท	
๔.๑ วิธีปฏิบัติต่อเวทนาของอริยบุคคล	๘๓
๔.๑.๑ วิธีปฏิบัติต่อเวทนาของพระพุทธเจ้า	๘๓
๔.๑.๒ วิธีปฏิบัติต่อเวทนาของพระอรหันต์	๘๗
๔.๑.๓ วิธีปฏิบัติต่อเวทนาของอริยบุคคลที่ต่ำกว่าพระอรหันต์	๙๓
๔.๒ วิธีปฏิบัติต่อเวทนาของภิกษุ อุบาสก อุบาสิกาที่เป็นปุถุชน	๑๐๐
๔.๓ วิเคราะห์วิธีปฏิบัติต่อเวทนาที่พระพุทธเจ้าทรงสอน	๑๐๔

สารบัญ(ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๔.๔ วิเคราะห์การประยุกต์วิธีปฏิบัติต่อเวทนามาใช้ในชีวิตประจำวัน	๑๑๐
๔.๔.๑ การแก้ปัญหาสุขภาพด้วยหลักธรรม	๑๑๑
๔.๔.๒ การแก้ปัญหาสังคมด้วยหลักธรรม	๑๑๒
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๑๖
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๑๑๘
บรรณานุกรม	๑๒๐
ประวัติผู้วิจัย	๑๒๔

สารบัญตาราง

เรื่อง
ตารางที่ ๑ ตารางแสดงการจำแนกเขตพื้นที่

หน้า
๒๒

สารบัญแผนภูมิ

เรื่อง	หน้า
แผนภูมิที่ ๑ แสดงค้นหาเป็นปัจจัยให้เกิดเวทนา	๔๑
แผนภูมิที่ ๒ แสดงอกุศลมูลเป็นปัจจัยให้เกิดเวทนา	๔๔
แผนภูมิที่ ๓ แสดงนิเวศน์ ๕ เป็นปัจจัยให้เกิดทุกขเวทนา	๔๙
แผนภูมิที่ ๔ ก แสดงโลกธรรมเป็นปัจจัยให้ปุถุชนผู้ไม่ได้เรียนรู้ตามความเป็นจริง เกิดทุกขเวทนา	๕๒
แผนภูมิที่ ๔ ข แสดงโลกธรรมไม่เป็นปัจจัยให้พระอรหันต์เกิดสุขเวทนาหรือทุกขเวทนา	๕๓
แผนภูมิที่ ๕ แสดงสติสัมปชัญญะเป็นปัจจัยให้เวทนาดับ	๕๖
แผนภูมิที่ ๖ แสดงขันติเป็นปัจจัยให้เวทนาดับ	๕๘
แผนภูมิที่ ๗ แสดงวิริยะร่วมกับหลักธรรมอื่นเป็นปัจจัยให้เวทนาดับ	๕๙
แผนภูมิที่ ๘ ก แสดงการดับทุกขเวทนาด้วยโยนิโสมนสิการ	๖๑
แผนภูมิที่ ๘ ข แสดงการดับเวทนาด้วยโยนิโสมนสิการ	๖๑
แผนภูมิที่ ๙ แสดงอัปนาสมาธิเป็นปัจจัยให้เวทนาดับ	๖๔
แผนภูมิที่ ๑๐ แสดงฌานเป็นปัจจัยให้เวทนาดับ	๖๖
แผนภูมิที่ ๑๑ แสดงสติปัฏฐาน ๔ เป็นปัจจัยให้พ้นจากสุขเวทนาและทุกขเวทนา	๖๘
แผนภูมิที่ ๑๒ แสดงโพชฌงค์ ๗ เป็นปัจจัยให้ทุกขเวทนาดับ	๗๐
แผนภูมิที่ ๑๓ แสดงการเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ เป็นปัจจัยให้เวทนาดับ	๗๗
แผนภูมิที่ ๑๔ แสดงการกำหนด สัญญา ๑๐ ประการ เพื่อดับเวทนา	๗๘
แผนภูมิที่ ๑๕ แสดงอนุสติ ๑๐ ช่วยบรรเทาหรือดับทุกขเวทนา	๘๑

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ รูปแบบการอ้างอิงจะขึ้นต้นด้วยอักษรย่อชื่อของคัมภีร์แล้วตามด้วย เล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ เช่น ที.ม.(ไทย) ๑๐/๓๗๖/๓๐๕. หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค ภาษาไทย เล่ม ๑๐ ข้อ ๓๗๖ หน้า ๓๐๕

สำหรับอรรถกถา อ้างอิงอรรถกถาแปลฉบับมหาวิทยาลัยสุโขทัย ๙๑ เล่ม และพระธรรมปทัฏฐกถาแปล เล่ม ๑-๘ รูปแบบการอ้างอิงจะขึ้นต้นด้วยอักษรย่อชื่อของคัมภีร์แล้วตามด้วย เล่ม / หน้า ตามลำดับ เช่น พุ.ธ.อ.(ไทย) ๔/๒๐๖-๒๑๕ หมายถึง พระธรรมปทัฏฐกถาแปล ภาค ๔ หน้า ๒๐๖-๒๑๕ (พุ.ธ.อ.คือขุททกนิกาย ธรรมบท อรรถกถา)

พระวินัยปิฎก					
เล่ม	คำย่อ		ชื่อคัมภีร์		
๑	วิ.มหา.(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
๔	วิ.ม.(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
๗	วิ.จุ.(ไทย)	=	วินัยปิฎก	จุฬวรรค	(ภาษาไทย)
พระสุตตันตปิฎก					
๙	ที.สี.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค (ภาษาไทย)
๑๐	ที.ม.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค (ภาษาไทย)
๑๑	ที.ปา.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค (ภาษาไทย)
๑๒	ม.มู.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณณาสก์ (ภาษาไทย)
๑๓	ม.ม.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปณณาสก์ (ภาษาไทย)
๑๔	ม.อุ.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปรปณณาสก์ (ภาษาไทย)
๑๕	สํ.ส.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถาวรรค (ภาษาไทย)
๑๖	สํ.นิ.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	นิทานวรรค (ภาษาไทย)
๑๗	สํ.ข.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	ขันธวารวรรค (ภาษาไทย)
๑๘	สํ.สพ.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สพายนวรรค (ภาษาไทย)
๑๙	สํ.ม.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวรรค (ภาษาไทย)
๒๐	อง.ทุก.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทุกนิบาต (ภาษาไทย)
๒๐	อง.ติก.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต (ภาษาไทย)
๒๑	อง.จตุก.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต (ภาษาไทย)
๒๒	อง.ปญจก.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปญจกนิบาต (ภาษาไทย)

เล่ม	คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	
๒๒	อง.ฉก.ก.(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ฉกกนิบาต (ภาษาไทย)
๒๓	อง.สตตก.(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต (ภาษาไทย)
๒๓	อง.อฎฐก.(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย อฎฐกนิบาต (ภาษาไทย)
๒๔	อง.ทสก.(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต (ภาษาไทย)
๒๕	ขุ.อ.(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย อุทาน (ภาษาไทย)
๒๕	ขุ.อิติ.(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ (ภาษาไทย)
๒๕	ขุ.สุ.(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย สุตตนิบาต (ภาษาไทย)
๓๑	ขุ.ป.(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค (ภาษาไทย)
๓๒	ขุ.อป.(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน (ภาษาไทย)
พระอภิธรรมปิฎก			
๓๔	อภ.สง.(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก ธรรมสังคณี (ภาษาไทย)
๓๕	อภ.วิ.(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก วิภังค์ (ภาษาไทย)
๓๘	อภ.ย.(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก ยมก (ภาษาไทย)
อรรถกถา พระสูตรตันตปิฎก			
ที.ส.อ.(ไทย)	=	ทีฆนิกาย สุมังคลวลลสินี สีสันธวรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ม.อ.อ.(ไทย)	=	มัชฌิมนิกาย ปปัญจสุทนี อุปริปัญญาสร์อรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.อ.(ไทย)	=	ขุททกนิกาย ธรรมบทอรรถกถา	(ภาษาไทย)
(พระอัมมปทัฏฐกถาแปล ภาค ๑-๘)			
อรรถกถา พระอภิธรรมปิฎก			
ส.ม.อ.	=	สังยุตตนิกาย สารัตถปกาสินี มหาวรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
อภ.ส.อ.	=	อภิธรรมปิฎก อัมมสังคณี อฎฐสาลินีอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ฎีกาปกรณ์วิเสส			
วิภาวินี.(ไทย)	=	อภิธัมมัตถวิภาวินีฎีกา	(ภาษาไทย)